

EL JACIMENT ROMÀ DE MAS COLL (Alella, el Maresme)

INTRODUCCIÓ

Aquest hàbitat rural romà es troba en el municipi d'Alella, en el vessant d'un turó sobre la riera de can Coll i a uns 175 m d'alçada sobre el nivell del mar. Es tracta d'un turó amb un perfil abrupte i amb un fort pendent que s'enfila en direcció nord cap als cims de Cuire i de Figuerals. La seva situació elevada li conferia originàriament un ampli domini visual sobre la vall d'Alella, i sobretot dels vessants de la riera de can Coll. Actualment el jaciment que es va excavar es troba dins la urbanització Mas Coll, concretament en el solar núm. 28 del carrer La Selva (fig. 1). La urbanització recent de la zona ha modificat les condicions originals del jaciment, ja que la construcció de xalets i l'obertura de camins i carrers ha provocat una gran remoció de terres que han canviat substancialment la primitiva orografia de l'indret.

La presència d'estructures arqueològiques a Mas Coll ja fou detectada en el moment de la urbanització de la zona, a finals dels anys setanta, amb l'obertura del carrer, que, com vam poder comprovar posteriorment amb l'excavació, va afectar de manera important una bona part del jaciment. La descoberta inicial de restes la devem als senyors Lluís Galera (†), Bartomeu Llinàs (†) i Josep Ramírez, aficionats locals tots ells, pertanyents als museus del Masnou i d'Alella. D'aquest moment tenim la notícia de la presència de murs que es perfilaven en el tall del marge nord del carrer, així com la troballa superficial d'un amforisc i d'un vas de ceràmica lucente d'imitació, forma Lamb. 28. Posteriorment, la notícia fou recollida en la tesi doctoral de Marta Prevosti, on l'indret apareix amb el nom de *Vinya del Sr. Mañas*, antic propietari de la finca. A més dels materials esmentats, Prevosti esmenta la troballa de *tegulae*, àmfora, terrissa comuna, parets fines i un fragment sense forma d'africana A. Hi situa l'existència d'un petit hàbitat rural romà «...que caldria excavar per conèixer exactament les seves característiques» (Prevosti 1981, pp. 244-245).

L'any 1982, els aficionats locals del Museu d'Alella exhumaren una àmfora sencera de la forma Beltran II A1 (fig. 9, núm. 24) que es trobava recolzada en posició vertical, encara *in situ* en l'angle format per les parets P1 i P2 de l'habitació que estudiem més endavant.¹ Aquesta actuació incontrolada no va anar més enllà

de l'excavació de l'espai ocupat per l'àmfora en qüestió, encara que ens ha suposat la pèrdua d'una important dada estratigràfica a l'hora d'estudiar el moment en què el recinte restà abandonat. El forat deixat per l'empremta de l'àmfora extreta fou posteriorment reomplert per materials superficials, i clarament detectat durant la nostra intervenció.

L'any 1986 en el solar es començà la construcció d'un xalet sense que prèviament es procedís a cap actuació arqueològica en el sector, malgrat saber-se de l'existència de restes arqueològiques. Fou en el decurs de l'excavació de la piscina de la casa, ja a començaments de 1987, quan es plantejà la necessitat d'una intervenció científica d'urgència per tal de poder documentar el jaciment, atenent a la imminent destrucció dels vestigis existents.

Els treballs d'excavació es realitzaren inicialment els caps de setmana del mes de gener de 1987 sota la direcció d'un de nosaltres (R. Coll), i amb la participació de la Secció d'Arqueologia de l'AECC de Premià de Mar, entusiastes del Museu d'Alella i un grup d'estudiants de la Universitat Central de Barcelona, dirigits per la doctora Marta Prevosti, a qui volem agrair des d'aquí els seus consells i orientacions. En aquesta primera fase d'excavació, que va durar sis diumenges, es procedí a treure la terra sobreposada, apilonada sobre el nivell original del terreny, d'uns 2 m de potència (fig. 3), fruit de l'excavació de la piscina i dels fonaments del xalet. Un cop arribats al nivell original, procedírem a la delimitació del jaciment per la seva banda N i NE. A finals de febrer, i per tal d'enllestir els treballs el més aviat possible, el Servei d'Arqueologia de la Generalitat decretà una excavació d'urgència intensiva d'una setmana de durada –inclosos els diumenges– de l'1 al 9 de març. La direcció tècnica s'assignà a Ramon Coll i a Joaquim Pera. L'Ajuntament d'Alella hi col·laborà amb l'aportació de dos obrers de la Brigada Municipal.

Per diverses circumstàncies, d'aquest jaciment només han estat publicades algunes notes de divulgació (Coll 1987, p. 2; Coll 1988, p. 41), així com escarits resums en publicacions especialitzades (Coll i Cazorla 1993, p. 167; Olesti 1995, p. 412).

ELS TREBALLS D'EXCAVACIÓ

Atenent les característiques especials de la zona a excavar, i si agafem com a referència la part visible de les darreres filades de la paret 1 (P1) i la paret 2 (P2), es procedí a l'obertura d'un primer quadre (Q1) de 3 per 3 m, que posteriorment ampliàrem amb el quadre 2 (Q2) (fig. 2).

Les terres sobreposades contenien una certa quantitat de material arqueològic descontextualitzat. Posteriorment s'excavà el nivell superficial del Q1, és a dir, terres vegetals amb força presència d'arrels i ceps de vinya, que ens demostraven el passat immediat de l'indret. La seva potència era de 15-20 cm (fig. 3). Degut

a què el nivell superficial del Q2, és a dir, la UE-7, presenta les mateixes característiques, hem cregut convenient, per raons d'operativitat, una unificació de criteris, amb la qual cosa el superficial resta general amb la inclusió dels estrats UE-1, UE-2 i UE-7. El motiu de tenir en compte la UE-1 en aquest estudi ve donat per la gran quantitat de material ceràmic romà que contenia i que, malgrat no disposar d'una estratigrafia que ens permetés situar-lo, representa en si mateix, pel seu volum, una dada important a l'hora de procedir a l'estudi global del jaciment, ja que pertany al mateix àmbit que la resta, excavada metodològicament, i ens va demostrar una continuïtat del possible hàbitat en direcció NE, continuïtat que no observem en el Q1, tal i com veurem més avall.

Entre el material arqueològic d'aquests nivells trobem força terrissa comuna de producció local, com ara les olles del tipus Vegas 1 (fig. 7, núms. 1 i 4) o les cassoles tipus Vegas 9 (fig. 7, núms. 2 i 3), les cassoles de vora bífida (imitació dels tipus Ostia III, 324, una d'elles passada de cuita), gerres del tipus Vegas 38, pàteres, *dolia*, àmfora del tipus Pascual 1 (fig. 7, núm. 5), així com també *tegulae* i *imbrices*. S'han trobat també peces de terracota, de forma triangular convexa, de funcionalitat desconeguda, que pensem que poden ser separadors de cuita. També es recolliren tres fragments en ceràmica vidrada moderna.

Immediatament per sota sorgiren les primeres restes constructives, l'element estratigràfic UE-3, que correspon a un recinte o habitació format per tres parets (P1, P2 i P3, vegeu figs. 2 a 6), que originàriament devia tenir una quarta paret que tancava el recinte, i que avui ha desaparegut a causa de l'obertura del carrer La Selva. L'aparell constructiu dels murs conservats és el mateix en tots tres: pedres de granit local lligades amb argila, de mides diverses i formes irregulars. Algunes d'elles presenten la seva cara més regular a la part interior de l'habitació. L'amplada mitja dels murs és de 50 cm. El seu alçat es conserva en la part interior fins arribar a terra natural (sòl de l'habitació) entre 1,40 i 1,60 m (vegeu planta general, fig. 2, i tall estratigràfic, fig. 3), mentre que a l'exterior les parets apareixen arrasades just a nivell de terra natural (fig. 3). És per aquest motiu que hem de pensar que una part del recinte fou excavat en la mateixa terra natural, segurament per tal de vèncer el pronunciat pendent del turó i poder-hi adequar l'habitació amb un sòl pla. Els murs s'assenten directament sobre la terra natural UE-5, que forma també el paviment originari de l'habitació. No hem constatat la presència de cap trinxera de fonamentació.

La P1 apareix deteriorada en el seu extrem, amb la desaparició, per esllavissament, de les filades superiors (fig. 4). La P2 presenta, en la part central, un lleuger desplaçament cap endavant (vegeu planta, fig. 2) en relació a la seva línia original, producte de la pressió de les terres de darrera, ja que aquesta paret actua alhora de mur de contenció del marge al qual es troba adossada. La pressió de les terres ha rebentat part del mur en el lloc on fa més panxa cap endavant (fig. 5). La P3 (fig. 2) és la més destruïda de les tres. L'angle que forma amb la P2 es conserva bé en uns 20 cm, però de la resta només hi ha la primera filada, assentada directament sobre el sauló (fig. 6). El fet que les primeres filades apareixin

tallades en vertical, quasi a plomada, si no fos per la pressió de la terra que també incidia en la P2, ens ha fet pensar, sense poder-ho afirmar però, en l'existència en aquesta paret d'una porta d'accés a l'habitació. Aquesta hipòtesi té com a dades negatives l'existència de la darrera filada de pedres del mur –potser seria el portal, com veiem a molts poblats ibèrics–, i el fet que durant l'excavació d'aquest sector de l'habitació poguérem constatar la presència d'un volum important de pedres, que amb molta probabilitat corresponien a l'enderroc del mur desaparegut. No descartem, però, la possibilitat apuntada, tal i com veurem més endavant.

La UE-4 és un estrat que correspon al moment de destrucció o enderroc de l'edifici. Presenta una potència considerable, igual a l'alçat dels murs, és a dir, entre 1,40 i 1,60 m (fig. 3). La trobem en tot l'interior de l'habitació, essent per tant, en principi, una unitat estratigràfica tancada pels límits que suposen els murs. Està formada per argila i grans quantitats de pedra, *tegulae*, *imbrices* i ceràmica comuna romana. En el transcurs de la seva excavació vam poder observar una més gran concentració de materials constructius quan més propers estàvem a la P3. És per això, i per la disposició que presentava tot el conjunt de teulada caiguda, que apuntem la hipòtesi d'un ensorrament de la teulada en direcció SE. Hem de dir també que no han aparegut restes d'incendi (ni cendres ni carbons) que apuntessin la teoria d'una destrucció per foc. El fet d'haver-se trobat una àmfora sencera de la forma Beltran II A1 (fig. 9) recolzada verticalment encara *in situ* en la seva posició original, en l'angle format per la P1 i la P2, ens suggereix la possibilitat que aquest ensorrament de la teulada es produí de manera sobtada i colgà tot el que hi havia sota –l'àmfora en seria una prova–, més que no pas un procés de colmatació per un abandonament continuat. Una altra dada a considerar a favor d'aquesta hipòtesi és que, just a sobre el paviment original, ja trobem aquest estrat de destrucció. El que sí podem afirmar, amb tota seguretat, és que després de produir-se l'enderroc, l'habitació va romandre abandonada.

El material d'importació d'aquest estrat consisteix en terrisses del tipus campaniana A, amb una vora de bol forma Lamb. 27c/Morel 2825 (fig. 7, núm. 6) i un fragment amorf; un fragment de TS sudgàl·lica de forma assimilable a la Drag. 33 (fig. 7, núm. 7); TS africana A, forma Lamb. 4/36 A (fig. 7, núm. 8). Pel que fa a les terrisses comunes, tenim representades les formes Vegas 1 (fig. 8, núm. 17 a 22), Vegas 38 (fig. 7, núm. 9), així com les imitacions locals del tipus Ostia III, 324. Hi ha altres formes documentades, com ara les pàteres, els bols (un d'ells amb engalba vermellosa en la paret externa), les tapadores, els morters (fig. 7, núm. 10) o els gibrells. Destaca la presència de tres fragments pertanyents a sengles separadors de cuita, dels quals n'hem representat un (fig. 8, núm. 23). Hi ha quelcom d'àmfora romana, no identificada. També, i de forma intrusiva en aquest estrat, es constata la presència d'alguns fragments de gerreta del tipus grisa emporitana, així com alguns fragments de terrissa ibèrica comuna, clarament residuals. Igualment s'ha trobat una anella de ferro i dos claus sense cabota, també en ferro. El material constructiu és abundant a l'estrat, sobretot pel que fa a *tegulae* i *imbrices*. Cal afegir a aquest conjunt l'àmfora Beltran II A1 exhumada amb anterioritat (fig. 9, núm. 24). Tot plegat ens informa d'una

cronologia de segona meitat del segle I dC o potser inicis del segle II dC. Aquesta data, atenent que no trobem material més modern, ens situaria en el moment de destrucció del recinte UE-3.

La terra natural (UE-5) no és pròpiament de sauló, sinó d'argila de color marró vermellós, molt compacta, amb barreja de pedretes esquarterades i arqueològicament estèril. A la vegada fa de sòl de l'habitació UE-3 (fig. 3). Ha estat retallat per adequar-hi l'habitació que hem excavat (fig. 3). Es troba cobert dins l'habitació per l'estrat UE-4 i a l'exterior per l'estrat superficial UE-2.

En aquest nivell natural s'ha excavat també l'interestrat UE-6. Aquest correspon a un forat de pal de forma troncocònica, que fa 41 cm de diàmetre en la seva vora exterior, el qual s'estreny a mida que s'endinsa cap a l'interior. Té una fondària de 50 cm (figs. 2 i 3). En els primers 10 cm es trobava farcit per l'estrat superior UE-4. Continuava amb un farciment de pedretes barrejades amb argila que es trobaven posades expressament, segurament per fonamentar la base d'un pal que devia aguantar les bigues del sostre. El fet de no estar situat en el punt mig entre les parets P1 i P3, sinó lleugerament desplaçat vers la P3 (fig. 2), ens fa pensar que la porta d'accés a l'habitació no es trobava en el pany de paret destruït per l'obertura del modern carrer, sinó que potser la podríem situar en la P3, encara que amb les dades de què disposem ens resulta difícil afirmar-ho amb una total seguretat.

Una vegada excavat aquest recinte es va creure interessant obrir un segon quadre adossat al Q1, en primer lloc per completar el que semblava el tancament de la UE-3, és a dir, la P3 (fig. 2). En segon lloc, per tal d'esbrinar la seva continuïtat o no amb altres recintes, així com la possible funcionalitat global del jaciment.

Deixem de banda el nivell superficial UE-7, ja tractat anteriorment, que no presenta cap mena d'interès ja que és un estrat de formació moderna.

En aquest segon quadre es constata la UE-8, que és exactament igual a l'estrat UE-4, en tant es tracta del mateix moment d'ensorrament de teulada amb nombrosa presència de *tegulae* i *imbrices* fonamentalment, en una llargada de 95 cm a partir de la P3, i una profunditat mitjana de 50 cm. Els materials que ha proporcionat són equiparables als ja examinats de la UE-4: TS sudgàlica (un fragment sense forma decorat), TS hispànica (també un fragment sense forma decorat) i ceràmica de cuina africana, amb un fragment de vora del tipus Ostia III, 324. Pel que fa a la terrissa comuna, destaquen les olles tipus Vegas 1 –entre les quals hi ha un fragment passat de cuita–, així com les olles amb graó per a la tapadora (fig. 7, núm. 12); les gerres tipus Vegas 38; les pàteres; els bols i, novament, les interpretacions locals de la cassola de vora bífida del tipus Ostia III, 324. L'àmfora es troba representada pel tipus Dr. 7-11 (fig. 7, núm. 11) i Pascual 1. També s'ha constatat la presència de *dolia*. Altres elements destacables són un fragment de ponderal, un possible opèrcul i tres peces en terracota, de

forma triangular convexa. El material constructiu és, com en la UE-4, molt abundant, destacant la presència de *tegulae* i *imbrices* provinents de la teulada caiguda. En menor quantitat també trobem tovot i quelcom d'*opus signinum* fora del seu context. Alguns fragments de ceràmica grisa del tipus emporità cal considerar-los, com en altres estrats, material residual.

Immediatament per sota la UE-8 apareix un altre estrat, la UE-9, amb coloració un xic més clara, també de consistència molt dura, i que presenta fonamentalment el mateix material constructiu que l'anterior –*tegulae* i *imbrices*–, aquesta vegada amb la inclusió de nous elements, com el guix i la calç, totalment absents en l'anterior. Com aquell, s'estén en una llargada de 95 cm des de la P3, essent la seva profunditat mitjana de 70 cm. Els materials exhumats es podrien datar igualment en la segona meitat del segle I i començaments del segle II dC. Consisteixen en TS sudgàl·lica, amb una pàtera de la forma Drag. 35 (fig. 7, núm. 16), una vora assimilable al tipus Drag. 18 (fig. 7, núm. 15), així com altres petits fragments de vora i de fons no identificats; pel que fa a la TS africana A, destaquem una vora de la forma Lamb. 2. La terrissa africana de cuina es troba representada per les formes Lamb. 10a/Hayes 23b (un fragment), Lamb. 10/Hayes 23 (3 frags. de fons) i Hayes 196 (vora). La ceràmica romana de producció local presenta un repertori formal similar al d'altres estrats del jaciment: olles tipus Vegas 1, algunes amb graó per a la tapadora; gerres tipus Vegas 38 (una d'elles deformada i recremada); cassoles d'imitació del tipus Ostia III, 324 (fig. 7, núm. 13), i un bol (fig. 7, núm. 14). Cal dir que aproximadament un 10% de la ceràmica de producció local d'aquest estrat es troba passada de cuita i/o deformada, destacant un fragment d'escòria ceràmica, amb vitrificació en la superfície. L'àmfora es troba representada pels tipus Dr. 7-11 de procedència bètica, i per la Pascual 1 i la Dr. 2-4 pel que fa a produccions laietanes. No manca tampoc la presència de *dolia*, ni tampoc l'abundant material constructiu (*tegulae*, *imbrices*, i en menor quantitat tovot i *opus signinum* descontextualitzat). També s'han evidenciat un fragment d'opèrcul i dos fragments de *pondera*. Pel que fa a la fauna, s'han identificat set ossos del gènere *Ovis* i un fragment de petxina del tipus *Cardium edule*. Com en estrats anteriors trobem material residual, que en aquest cas consisteix en dos fragments de vora, un d'una urna feta a mà i l'altre pertanyent a una àmfora de boca plana.

Cobert per la UE-9 es troba un estrat que sembla fet de terra trepitjada, compost per argiles de color ataronjat i de consistència molt dura. Presenta alguns materials ceràmics i s'endinsa progressivament en la UE-13. Aquestes dades podrien recolzar la hipòtesi de l'existència de la porta d'accés a l'habitació oberta a la P3, com apuntàvem més amunt, si considerem aquest estrat –que cobreix ja la terra natural, la UE-15– com el darrer, és a dir, el d'entrada, ja que no ens sembla que les estructures del quadre 2 representin un recinte arquitectònic aïllat, com veurem a continuació, la qual cosa exclou la possibilitat d'un veritable paviment d'habitació, i sí en canvi possibilita l'existència d'un nivell de circulació. La seva potència mitja és de 15 cm. El material recuperat consisteix en un fragment indeterminat de TS africana A; terrissa comuna d'elaboració local, entre la qual destaca l'olla del tipus Vegas 1 (amb un dels fragments recremat i lleugerament deformat), la

gerra Vegas 38 i la imitació de la cassola de vores bífides tipus Ostia III, 324, amb un exemplar deformat i recremat. Cal destacar un fragment ceràmic amorf totalment cru. En aquest estrat el material constructiu ja no és ni de bon tros tan abundant com fins ara, es limita a algun fragment de *tegula* i d'*opus caementicium*. Aquest estrat és datable en la segona meitat del segle I dC i inicis del II dC.

L'estrat UE-11 presenta com a components sorra argilosa, pedra i cendres, amb un color gris fosc, quasi negre. Som, per tant, en un estrat producte d'una cremació. A més, tant la pedra com la terrissa presentaven la mateixa tonalitat. La seva consistència és regular, mentre la potència oscil·la entre 45 i 76 cm, depenent en aquest cas si cobria la UE-13 (menor profunditat) o la UE-10 (major profunditat). La seva llargada és de 2,30 m en total a partir de la P3, és a dir, 1,35 m si descomptem els 95 cm ocupats per les UE-8 i UE-9, descrites més amunt. Conté gran quantitat de pedres, teules i ceràmica. Una qüestió que resta fosca és la de la significació d'aquest estrat de destrucció, ja que apareix sense relació amb els restants. Destaca la nombrosa presència de terrisses cremades (potser fruit d'un abocament puntual?). Pel que fa al material, destaca la TS itàlica, amb un fragment amorf, i la TS sudgàl·lica, amb dos fragments, un d'ells decorat. La terrissa comuna d'elaboració local es troba representada per les olles tipus Vegas 1 o les cassoles de vora bífida imitació del tipus Ostia III, 324. Altres formes menys representades són la pàtera, el bol i el gibrell. Hi ha alguns fragments amorfs de *dolia*. L'àmfora es troba representada pels tipus locals, la Pascual 1 i la Dr. 2-4. Del material constructiu destaquem les *tegulae*, els *imbrices*, mentre que en menor quantitat trobem el tovot, el maó (amb un gruix de 5 cm), el guix, la calç i l'*opus signinum*.

L'element estratigràfic UE-12 consisteix en un mur fet amb pedra sense escairar de formes irregulars, recolzat en la terra natural (UE-15). Les pedres estan unides amb calç, i apareixen a un nivell superior respecte de les P1, P2 i P3 (fig. 2). Aquest fet diferencia clarament les dues estructures; per una banda, les P1, P2 i P3 unides amb argila; per altra, aquesta paret, que es troba a un nivell molt superior i recolzada directament sobre la terra natural, la qual cosa ens permet de pensar en unes estructures aterrades, gens estrany en un terreny que presenta un fort desnivell. No podem determinar ni el seu gruix ni altres característiques, ja que en trobar-se totalment cobert per la terra sobreposada, hauria estat necessari obrir un tercer quadre en direcció NE per tal d'esbrinar algunes conclusions al respecte, la qual cosa ens va impedir la curta durada de l'excavació. De qualsevol manera no és d'estranyar que les estructures continuessin en direcció a la moderna piscina —malgrat que en el quadre 1 quedaven tallades per la terra natural en la seva banda N i NE, com s'ha explicat—, ja que el volum de material ceràmic procedent d'aquella àrea i de les terres extrems en els treballs de fonamentació de l'actual construcció (que hem integrat en la UE-1) així ho deixaven entreveure.

L'element estratigràfic UE-13 és un amuntegament de pedres de difícil interpretació, que apareix just en el nivell inferior de la UE-12 i va baixant seguint

el desnivell de terreny, fins a desaparèixer en el tall deixat per l'obertura del carrer La Selva. Bàsicament està compost de pedra granítica, argila i fragments de guix i calç. La pedra es troba sense escairar i presenta formes irregulars. Malgrat algunes zones on sembla tenir una disposició regular, l'amuntegament és força anàrquic. En un principi era plausible una utilització com a contrafort, interpretació que finalment hem rebutjat degut a la seva disposició. Sembla més aviat pedra caiguda en l'enderrocament del mur superior (UE-12), que està al seu costat.

Des de 2,30 m a partir de la P3 fins al final del quadre 2 observem una capa de terra argilosa de color vermell amarronat, de consistència regular, amb pedres i ceràmica comuna. Es tracta de la UE-14, que presenta 86 cm de potència mitjana i sota la qual apareixia ja la terra natural (això és, des de 4,30 m a partir de la P3 fins al final del quadre). On apareixia a sota, no la terra natural, sinó la UE-13, la fondària era lògicament menor i irregular. Es tracta d'un estrat de formació incerta que presenta com a característica més rellevant l'aparició de peces de ceràmica comuna romana deformada i/o passada de cuita, clars rebutjos de forn que ja s'havien insinuat en altres estrats, i que ara són incontestables (vegeu foto núm. 3). Pel que fa a la relació del material exhumat en aquest estrat, consisteix essencialment en terrissa comuna d'elaboració local, com ara la pàtera (dos fragments passats de cuita i molt deformats), el gibrell, l'olla tipus Vegas 1, amb exemplars recremats i deformats (vegeu foto núm. 3, al mig i a l'esquerra), o la pàtera imitació del tipus roig pompeïà (possiblement, forma Vegas 15A). Igualment s'ha recuperat un ponderal sencer, lleugerament recremat. També les *dolia* es troben representades en aquest estrat. Pel que fa a les àmfores, només constatem la presència del tipus Pascual 1. El material constructiu és poc abundant, destacant essencialment la presència de *tegulae*, *imbrices* i tovot. De metall, destaquem un fragment de ganxo i una possible espàtula o gúbia, ambdós en ferro.

L'estrat UE-15 és la terra natural, idèntica a la constatada en la UE-5 del quadre 1 i en els sectors N i NE del jaciment, és a dir, argila de color marró vermellós, molt compacta i amb barreja de pedretes esquarterades. Contra el que es podria esperar de l'anàlisi dels terrenys de la zona, no és sauló, que és visible uns metres més amunt del jaciment, en uns marges artificials deixats per les modernes edificacions de la urbanització.

CONCLUSIONS

Els resultats globals de l'excavació dels dos quadres (Q1 i Q2) del jaciment de Mas Coll (vegeu fotos núms. 1 i 2 i planta, fig. 2), ens mereixen les següents consideracions:

En primer lloc, constatar la presència d'una estructura ben conservada de parets de pedra, unida amb argila, que forma l'estança o habitació UE-3, clarament definida. L'habitació només conserva tres parets, de les quatre que teòricament devia tenir en origen.

L'excavació en extensió dels quadres 1 i 2 ens ha permès observar clarament una seqüència estratigràfica, en la qual es constata la destrucció sobtada per enderrocament de la teulada de l'esmentada habitació. Per la disposició en què apareixien les teules, podem precisar la direcció en què es produí l'enfonsament de la coberta, això és, cap al SE, ja que trobem part de les teules dins l'habitació i part fora, més enllà de la P3.

Els treballs d'excavació no han donat cap dada clara que permeti situar cronològicament el moment de la seva construcció, donat que la tècnica arquitectònica que presenta té una àmplia durada;² el que sí podem precisar més és el moment de la destrucció, que per la ceràmica fina que hi apareix, els tipus amfòrics i la terrissa d'ús comú, situem entorn de la segona meitat del segle i dC i inicis de la centúria següent.

La funcionalitat de l'estança no és clara amb les dades de què disposem. La troballa d'una àmfora sencera, en posició vertical *in situ* (fig. 9), apunta la hipòtesi que pogué utilitzar-se com a magatzem, potser dins l'àmbit d'una vil·la rural que no hem localitzat en els treballs d'excavació. Les estructures aparegudes en el quadre 2 es limiten al perfil molt arrasat d'una paret que presenta una tècnica constructiva amb pedra i calç, diferent de la que presentava l'estança UE-3, i que es troba en un nivell més elevat. Encara que no hem pogut resseguir aquesta estructura en la seva totalitat, ens decantem per considerar-la també romana i l'hem de valorar, doncs, dins un mateix conjunt amb la construcció anterior. La disposició que presenten les restes aquí ressenyades ens situen davant unes estructures clarament terrassades, més si tenim en compte el pendent que en origen tenia el turó on s'assenta el jaciment, on resulta impossible construir si abans no s'excava la terra natural per tal que les edificacions gaudeixin d'un sòl el més pla possible.

La lectura que podem fer de l'anàlisi dels estrats en el Q1 és molt clara, ja que tenim un estrat UE-4 que pertany al moment de la destrucció de l'àmbit i sobre el qual ja trobem l'estrat superficial (fig. 3). No succeeix així en el Q2, on la presència de diferents estrats i l'existència només d'una estructura visible fan difícil la seva interpretació. L'estrat UE-8 és potser el més clar, perquè correspon a la continuació de la UE-4 que trobàvem en el Q1, que pertany al moment de la destrucció. Sota aquest, trobem l'estrat UE-10, molt dur i compacte; per les seves característiques ens fa pensar en un sòl de terra trepitjada, possiblement un nivell de circulació relacionat amb l'accés hipotètic a l'habitació veïna que situàvem per a la P3. L'estrat UE-11 presenta evidències d'haver sofert l'acció del foc. A més de cendres i carbons, la terrissa, les *tegulae* i la pedra exhumades han estat cremades. Malgrat aquesta evidència, la interpretació es fa difícil atenes a què apareix enmig del quadre, aïllat de qualsevol tipus d'estructura i pràcticament sense cap relació, almenys aparent, amb els estrats veïns. La UE-11 cobria, com hem vist, la UE-13, que per les seves característiques considerem format a partir de l'enderrocament del mur superior UE-12, ja que contenia molta pedra caiguda amb restes de calç enganxades, tècnica que presenta la paret UE-12.

El darrer estrat que considerem, la UE-14, fou clau per a la interpretació global del jaciment, tal i com veurem seguidament, ja que contenia com a materials més significatius algunes peces de terrissa que presentaven una cuita defectuosa (vegeu foto núm. 3), i que atribuïm sense cap mena de dubte a rebuigs d'un forn. La gran quantitat de fragments de ceràmica comuna que trobàvem escampats arreu dels dos estrats superficials del jaciment, ja ens va fer sospitar des d'un principi en la presència d'un forn que es dediqués a la producció de terrissa d'ús comú en l'indret de Mas Coll. Aquesta hipòtesi es va anar confirmant a mida que procedíem l'excavació, ja que la presència de les mateixes formes ceràmiques s'anava repetint, a la vegada que constatarem la quasi total absència de terrisses fines que es troben habitualment en els establiments rurals. Posteriorment, l'exhumació de separadors de cuita de vasos, propis d'un forn (vegeu fig. 8, núm. 23), ens va anar consolidant la nostra creença inicial fins arribar a la troballa, en el darrer estrat excavat, la UE-14, de peces ceràmiques incontestablement mal cuites i/o deformades, cosa que ens va acabar de confirmar tot el que hem exposat. Així, del total de ceràmica comuna romana de producció local exhumada en tots els estrats, un 3,56% correspon a materials de rebuig, clarament passats de cuita i/o deformats (fig. 10, a baix).

L'estructura del forn de Mas Coll pròpiament dita no l'hem poguda documentar, però sí que hem comprovat la seva existència a la zona; tal vegada estem davant d'una escombrera seva. La seva producció va repetir les mateixes formes, això és, olles del tipus Vegas 1 (fig. 10, núm. 1), pàteres tipus Vegas 20 (fig. 10, núm. 2), cassoles de vores bifides imitació del tipus Ostia III, 324 (fig. 10, núm. 3) i gerres de la forma Vegas 38 (fig. 10, núm. 4).³ Algunes de les formes produïdes a Mas Coll, com ara la imitació del tipus africà Ostia III, 324, també s'elaboraren en altres forns de terrissa documentats a Catalunya, com per exemple el de Llafranc de Palafrugell (Baix Empordà) (Casas *et alii* 1990, pp. 69-76).

Coneixem, per estar ben documentada al Maresme, la fabricació d'àmfores vinàries del tipus Pascual I i Dressel 2-4 fonamentalment, però l'elaboració de terrisses comunes romanes en aquesta àrea es troba poc testimoniada en l'actualitat (Puerta 1998, p. 258). Així, i com a exemples propers, podem citar els casos de can Notxa d'Argentona, amb una elaboració tardana (Carreras *et alii* 1996-97, p. 387), i els forns de can Portell, també d'Argentona. En aquest darrer cas es documentà un forn que, a més d'àmfores, elabora terrisses comunes, entre les quals destaquen les parets fines del tipus Mayet II i III (Codex 1995, pp. 50 i 54).

Els materials exhumats són força similars cronològicament, com hem pogut veure en les succintes descripcions que hem fet en cada estrat. El material datable ens porta bé cap a la meitat del segle I dC, cas de la TS sudgàl·lica o de l'àmfora tipus Beltran II A1 (Beltran 1970, p. 423; Beltran 1978, p. 169; Baudoux 1996, pp. 75-76). D'altres terrisses, en canvi, ens informen de cronologies més tardanes, concretament entre la segona meitat del segle I dC i la primera meitat del segle II dC, com la TS hispànica, la TS africana A, la terrissa africana de cuina –amb

essencialment les formes Lamb. 10a/Hayes 23b, Ostia III, 324 o Hayes 196– (per exemple, Aquilué 1985, pp. 210-212; Aguarod 1991, pp. 265 i ss.). A més cal tenir en compte que, atesa la troballa d'un vas de TS *lucente* d'imitació en aquest indret, a finals de la dècada dels setanta (Prevosti 1981, pp. 244-245), no seria impossible que la cronologia del jaciment –o d'algunes àrees del jaciment si més no– haguessin pogut ultrapassar el segle II dC.

Pel que fa a les causes de l'enfonsament de l'estructura i l'abandonament posterior, hem de confessar que no tenim cap dada al respecte. Hi ha autors (entre molts d'altres Aquilué 1985, p. 211, López i Fierro 1985, pp. 204-205 o Clariana 1994, pp. 32-33) que pensen en una etapa de recessió per als conreus de l'occident a finals del segle I dC-inicis del II dC amb motiu d'una crisi econòmica i pel famós edicte de Domicià (Suetoni, *Domit.*, VII). Ara bé, relacionar tot això amb el jaciment de Mas Coll si ens atenim tan sols a les dades de l'excavació, que no ens han permès la documentació completa de l'indret, seria fer especulació gratuïta.

Per cloure, voldríem fer constar la pèrdua important que suposà la construcció de la piscina i del xalet, que van destruir part del jaciment abans de, potser, ser documentat.

Tot el material exhumat ha estat dipositat a la Masia-Museu de Can Magarola, d'Allella.

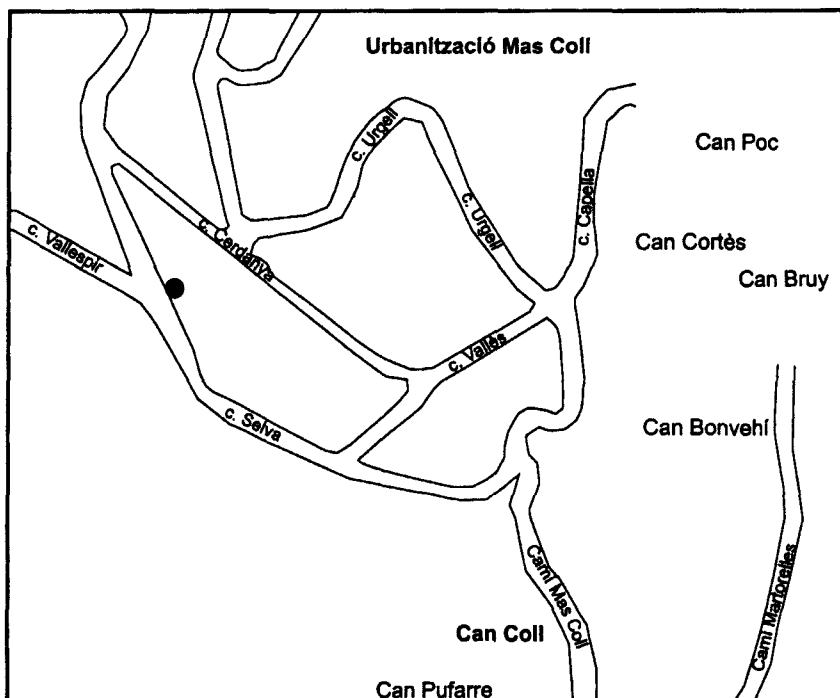
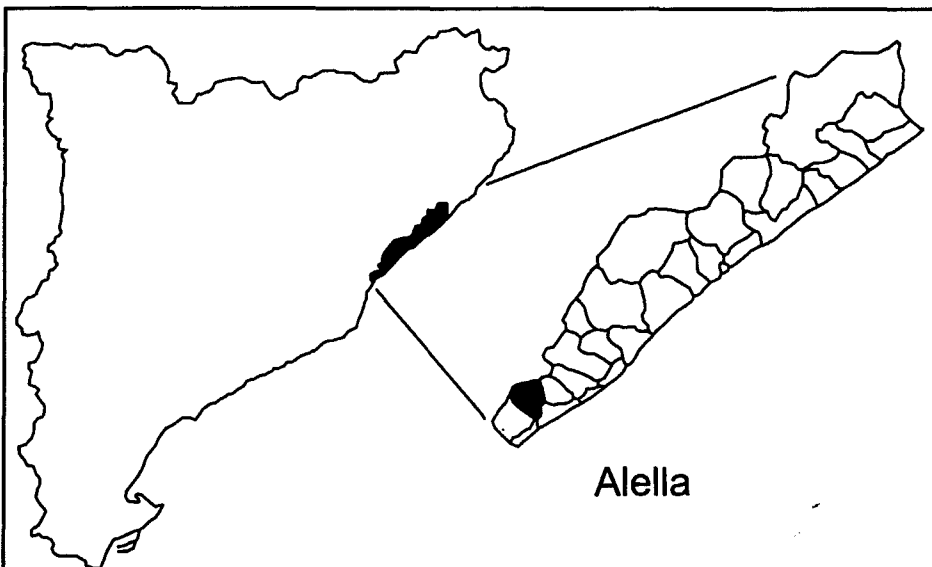
Ramon Coll Monteagudo
Joaquim Pera Isern
Fernando Cazorla Carrera

NOTES

- 1.- Aquesta peça es troba dipositada a la Masia-Museu de Can Magarola d'Allella, i fou estudiada amb posterioritat a l'excavació. Agraïm les facilitats donades pel personal tècnic del museu per estudiar-la, en especial a la seva directora Anna Aguiló.
- 2.- Potser en aquest sentit és significativa la presència d'algunes terrisses de vernís negre i d'arrel ibèrica, clarament intrusives, en força estrats.
- 3.- Podeu consultar inventaris més detallats a COLL i PERA 1987.

BIBLIOGRAFIA

- AGUAROD, C. *Cerámica romana importada de cocina en la Tarraconense* (Saragossa 1991).
- AQUILUÉ, X. «Algunas consideraciones sobre el comercio africano. Tres facies características de la cerámica común africana en época alto-imperial», *Empúries*, 47 (Barcelona 1985), pp. 210-222.
- BAUDOUX, J. «Les amphores du nord-est de la Gaule (territoire français). Contribution à l'histoire de l'économie provinciale sous l'Empire romain», *Documents d'Archéologie Française*, 12 (París 1996).
- BELTRÁN, M. *Las ánforas romanas en España* (Saragossa 1970).
- BELTRÁN, M. *Cerámica romana. Tipología y clasificación* (Saragossa 1978).
- CARRERAS, N.; PUERTA, C. i RIGO, A. «Evolució de l'ocupació i explotació del territori al Maresme (segle II a.C.-segle III d.C.), a partir de les darreres excavacions a la vall d'Argentona», *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, XXXVI. Homenatge al Dr. Pere de Palol/1 (Girona 1996-97), pp. 377-395.
- CLARIANA, J.F. *Iluro. Ciutat romana* (Mataró 1994).
- CODEX, S.C.C.L. «Can Portell», a M. Prevosti (coord.): *Autopistas i arqueologia. Memòria de les excavacions en la prolongació de l'autopista A-19* (Barcelona 1995), pp. 43-55.
- COLL, R. «Arqueologia. Breu nota sobre els treballs d'excavació a la vil·la romana de Can Coll (Alella)», *Full Informatiu*, 6. Museu Municipal d'Estampació Tèxtil (Premià de Mar 1987), p. 2.
- COLL, R. «Nota sobre les excavacions arqueològiques a Mas Coll», *Alella*, 200 (Alella 1988), p. 41.
- COLL, R. i CAZORLA, F. «Can Coll, a Època romana. Antiguitat tardana. Campanyes 1982-1989», *Anuari d'Intervencions Arqueològiques a Catalunya*, 1, Generalitat de Catalunya (Barcelona 1993), p. 167.
- COLL, R. i PERA, J. «L'excavació d'urgència del jaciment de Can Coll (Alella, El Maresme). Gener-març del 1987». Memòria inèdita. Servei d'Arqueologia (Barcelona 1987).
- OLESTI, O. *El territori del Maresme en època republicana (s. III-I a.C.). Estudi d'Arqueomorfologia i Història* (Mataró 1995).
- PREVOSTI, M. *Cronologia i poblament a l'àrea rural de Baetulo* (Badalona 1981), pp. 244-245.
- PUERTA, C. «Els contenidors de ceràmica comuna. L'altra producció dels forns laietans», *El vi a l'antiguitat. 2n Col·loqui Internacional d'Arqueologia Romana* (Badalona 1998), pp. 258-264.

● Situació del jaciment

Fig. 1

MAS COLL 1987

Planta general amb indicació dels quadres

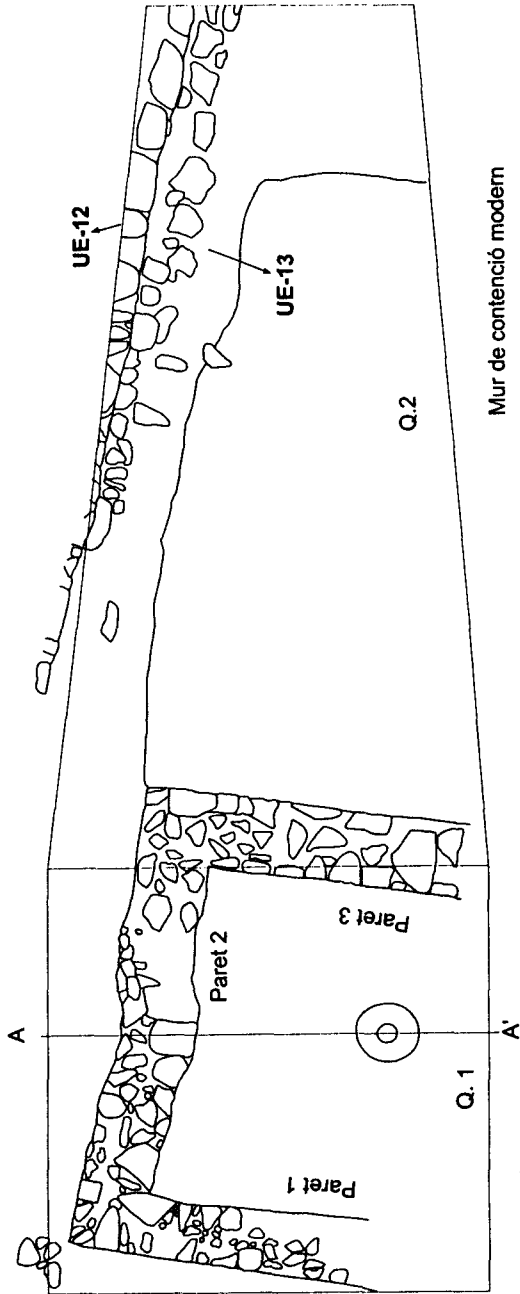
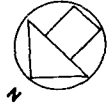
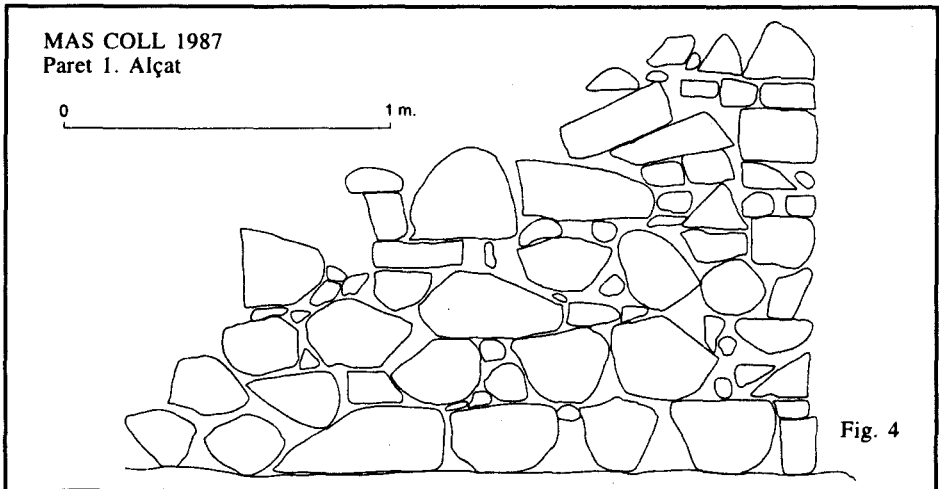
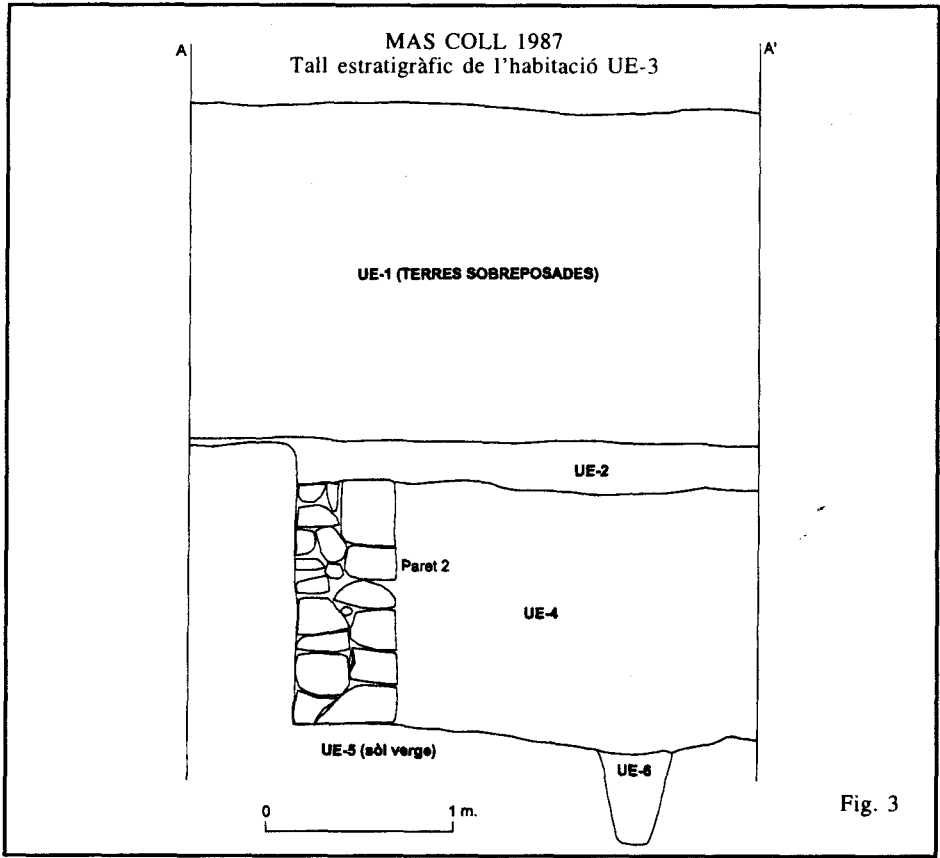

Fig. 2

MAS COLL 1987
Paret 2. Alçat

0 1 m.

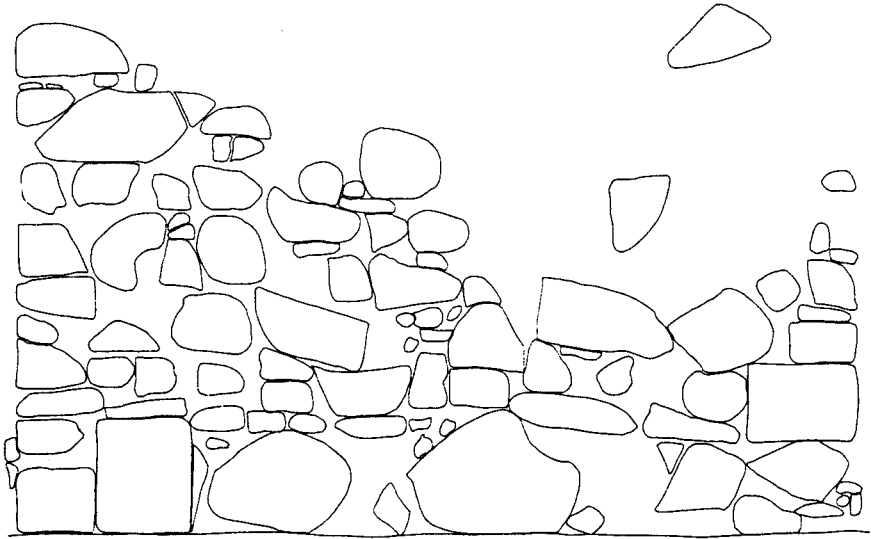

Fig. 5

MAS COLL 1987
Paret 3. Alçat

0 1 m.

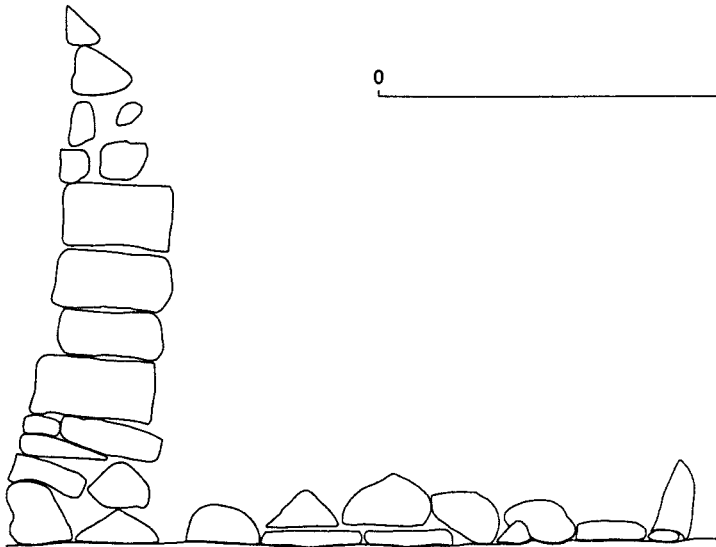

Fig. 6

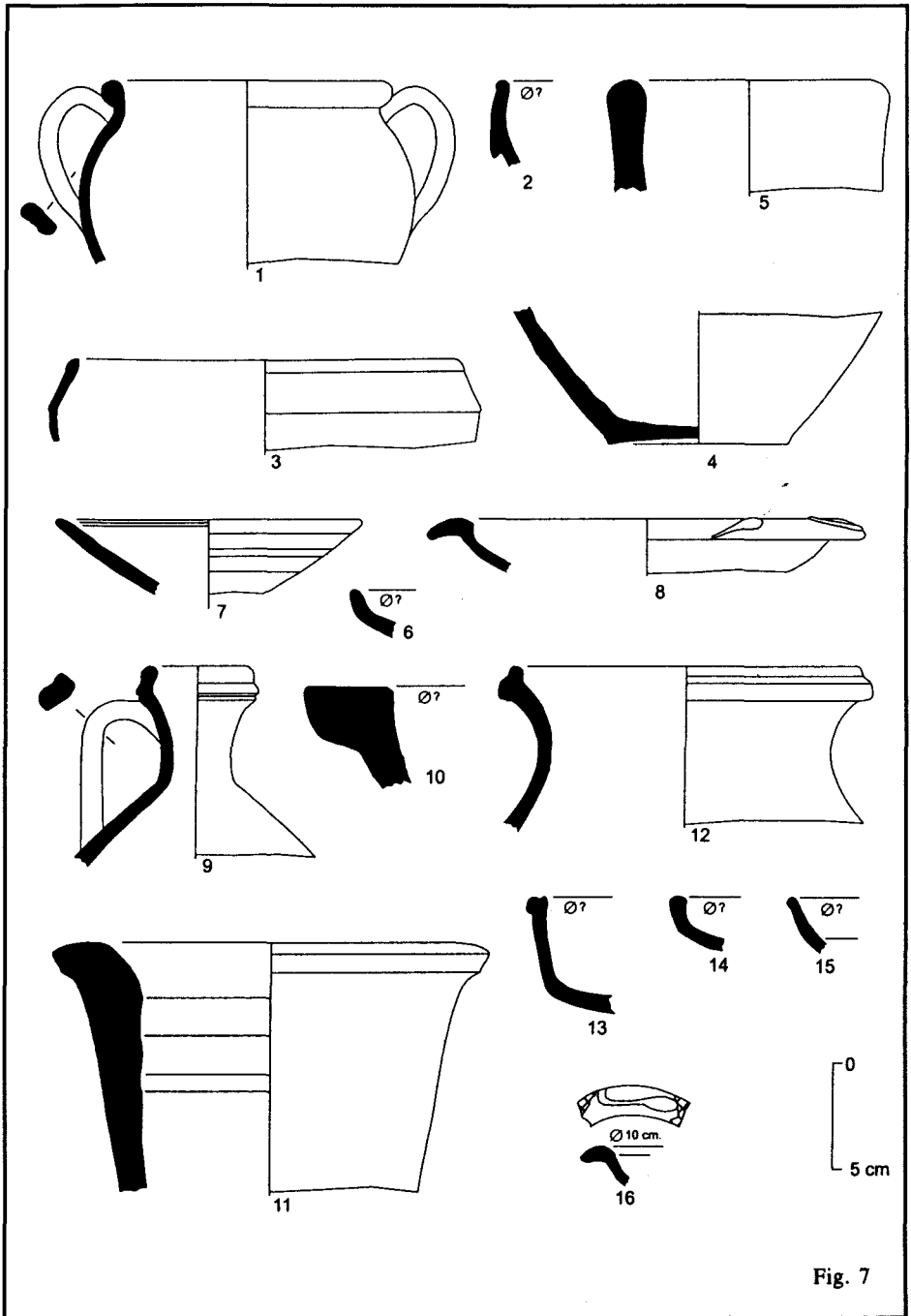
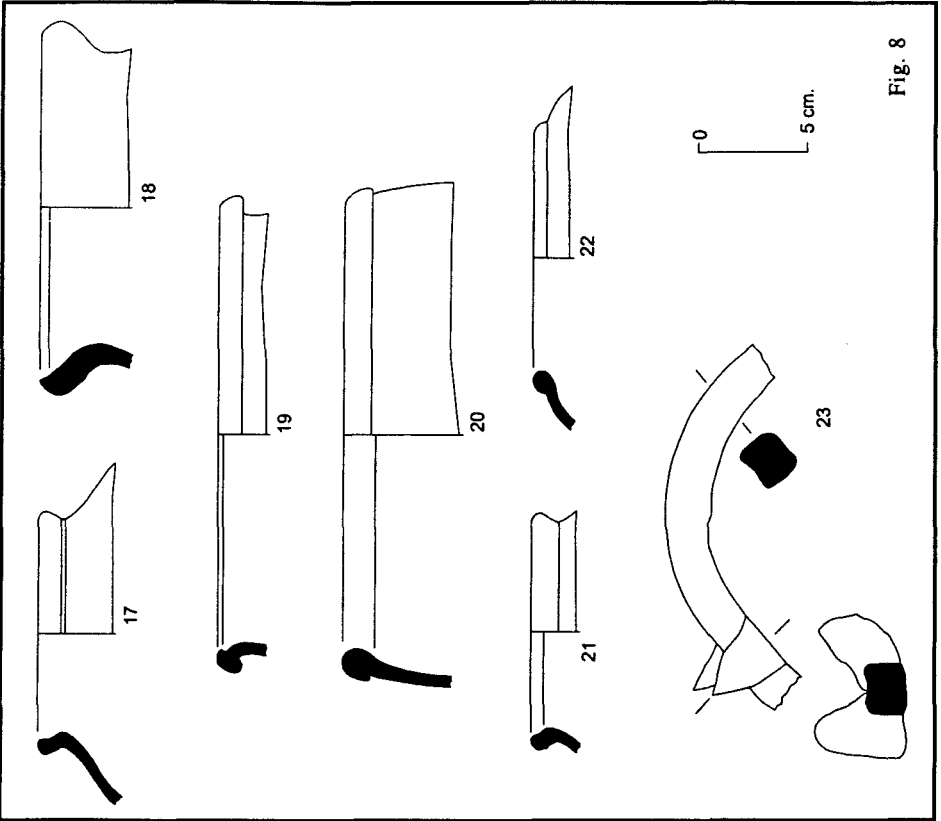
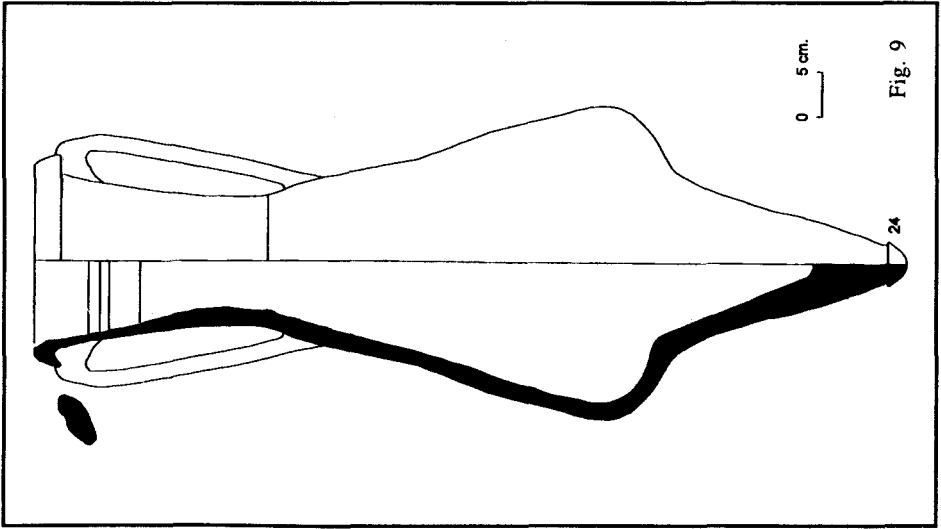
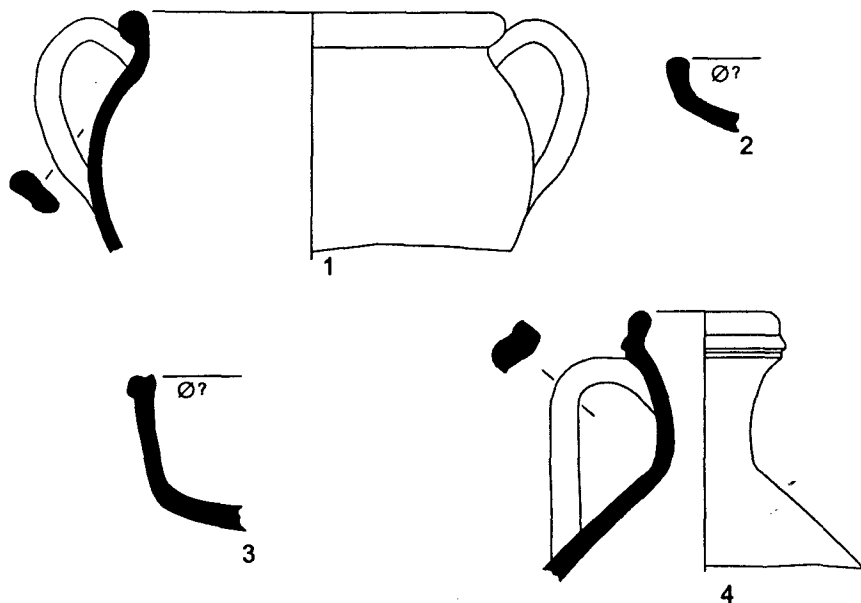

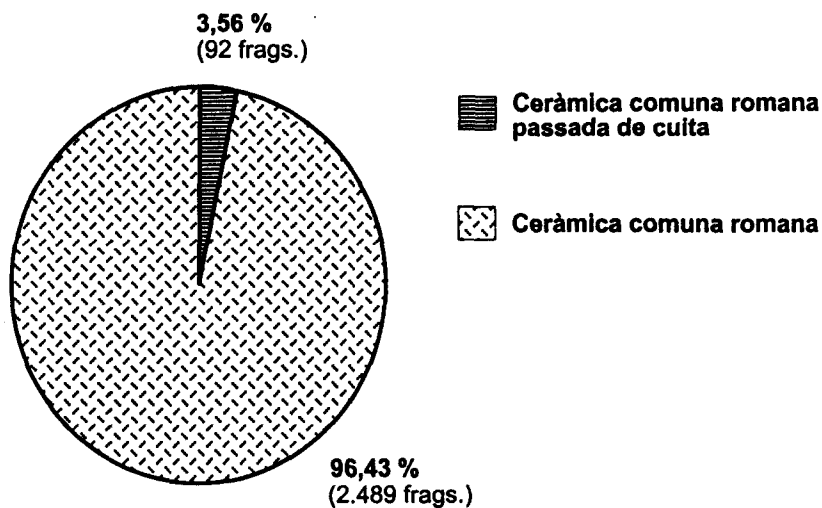
Fig. 7

Quadre de formes de ceràmica comuna produïda amb seguretat a Mas Coll.

1. Olla tipus Vegas 1
2. Pàtera tipus Vegas 20
3. Cassola tipus Ostia III, 324
4. Gerra tipus Vegas 38

Percentatge de la ceràmica comuna romana passada de cuita.

Fig. 10

Foto 1

Foto 2

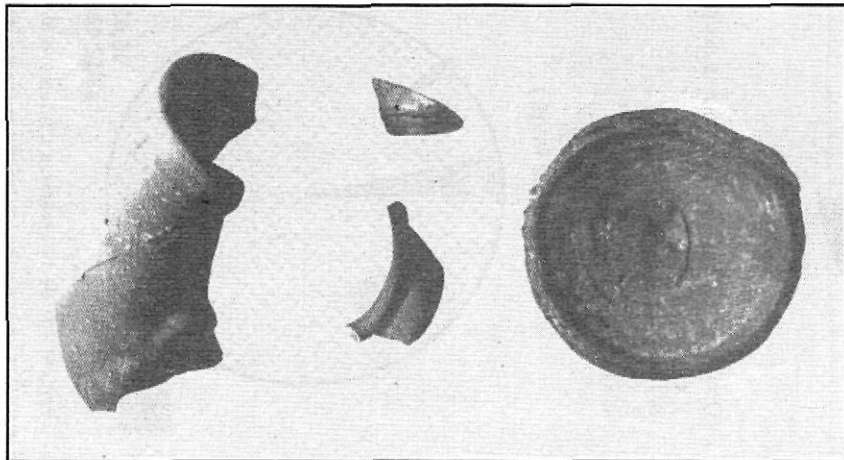

Foto 3